

ผลกระทบที่ทำให้ชาวนบทยอพยพเข้าสู่ชุมชนแออัด ในเขตเมือง

กุลกานต์ รัตนสุวรรณ*, เจน เทียมรัตน์*,
ชลิดา วรรณไพบูลย์*, ธนสิทธิ์ ไพโรพงษ์*,
ภูพิงค์ เอกะวิภาต*, รัตนา ทวีแสงสุขสกุล*,
วีรพล ศรีนิล*, อภิชาติ ธีรพันธ์วัฒน์*,
อุษณา ชินเวทกิจวานิชย์*, นฤมล สีนสุพรรณ**,
ฉวีวรรณ อนุชาติ***

* นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 2 คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
** อาจารย์ที่ปรึกษา ภาควิชาเวชศาสตร์ชุมชน
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
*** อาจารย์ที่ปรึกษา หน่วยส่งเสริมสุขภาพเทศ
บาลเมืองขอนแก่น จ.ขอนแก่น

Affect of the Migration to Crowded Community
Kulakant Ratanasuwan*, Jane Themrat*, Chalida Wannapaiboon*,
Thanasit Praipong*, Phuping Akavipat*, Ratana Taweesaengsuksakul*,
Werapol Srinin*, Aphichart Therapanthuwat*, Usana Chinvetjakitvanich*,
Narumon Sinsupan**, Chavewan Anuchat***
* 2 Year Medical Student, Faculty of Medicine, Khon Kaen University
** Advisor, Department of Community Medicine, Faculty of Medicine,
Khon Kaen University
*** Advisor, Health Promotion Unit, Khon Kaen Municipality, Khon Kaen

The objective of this study is to locate the factors influencing this migration. The main reason influencing migration was to earn a living. In this study, the crowded community has rapidly increased or spread and so has many problems to be solved before improvement will show in this community. (Standard of living or social improvement ?)

การศึกษาได้ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม
จำนวน 242 ครัวเรือน ณ ชุมชนแออัดริมทางรถไฟ
ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ผลักดัน
ให้ชาวนบทยอพยพเข้าสู่ชุมชนแออัด
ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่ชุมชน
แออัดแห่งนี้ ส่วนใหญ่เป็นชาวอีสาน ซึ่งเดิม
ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาศัยอยู่ในชุมชน
ที่มีการคมนาคมติดต่อกับท้องถิ่นอื่นก่อนข้าง
สะดวก ซึ่งเหตุผลสำคัญที่เป็นปัจจัยผลักดันให้มีการ
ย้ายถิ่นคือ เพื่อประกอบอาชีพรองลงมาคือ
ย้ายตามครอบครัว และเคือครื่องที่อยู่อาศัย

ส่วนด้านสภาพอื่นๆ ในชุมชนนี้ พบว่ามีประชากร
วัยพึ่งพิงมาก ระดับการศึกษาสูงสุดส่วนใหญ่จบ
ชั้นประถมศึกษา สุขภาพอนามัยดีพอสมควร แต่
สุขนิสัยในการกินยังไม่ค่อยถูกต้องนัก การ
สุขภาพโดยทั่วไปอยู่ในขั้นพอใช้ มีบางส่วนควร
ปรับปรุงแก้ไข สภาพเศรษฐกิจของประชากรใน
ชุมชนนี้พอกินพอใช้ไปวัน ๆ เท่านั้น จากการศึกษา
ครั้งนี้ทำให้คาดว่าชุมชนนี้ต้องมีกรขยายตัวเพิ่ม
มากขึ้นและเป็นปัญหาสังคมที่หน่วยงานที่รับผิดชอบ
และเกี่ยวข้อง ต้องร่วมมือกันเข้าไปดำเนินการ
แก้ไขและปรับปรุงต่อไป

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าประชาชนชนบทส่วนใหญ่ของประเทศไทย มีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม การศึกษาปัญหาต่างๆ มักมุ่งไปในเรื่องของการแก้ปัญหาชนบทเป็นสำคัญ แต่ในเรื่องของการแก้ปัญหาในเมืองโดยเฉพาะชุมชนแออัดหรือที่เรียกว่า “สลัม” ก็เป็นสิ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเลย จะเห็นได้จากจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในสลัมซึ่งมีจำนวนมาก โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ หนึ่งในห้าของคนกรุงเทพฯ หรือประมาณ 1.01 ล้านคน อาศัยอยู่ในสลัมเมื่อคิดทั่วไปทั้งประเทศแล้ว ถือว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่ทีเดียว

โดยทั่วไปแล้ว ปัญหาชุมชนแออัดในเมืองก็เป็นผลจากการอพยพของคนในชนบท ซึ่งยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้น จึงอาจถือว่าประชากรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศก็ได้ อย่างไรก็ตามชุมชนแออัดก็ยังไม่ได้รับการเอาใจใส่หรือเข้าไปแก้ไขกันอย่างจริงจัง ทำให้คนทั่วไปมองคนกลุ่มนี้ในแง่ลบ เช่น มองว่าชุมชนแออัดเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ เป็นรอยด่างในเมืองเทวดา เป็นมะเร็งของสังคม เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วชุมชนแออัดมิได้เป็นเช่นนั้นเลย เราควรที่จะศึกษารายละเอียดต่างๆ อีกมาก เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

ทางกลุ่มของเราได้สังเกตเห็นปัญหาร่วมกันว่า ชุมชนแออัดต่างๆ ในเมืองเริ่มทวีจำนวนสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเกิดปัญหาตามมาอีกมาก และอีกประการหนึ่งคือการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนแออัดที่ผ่านมามักศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้น มิได้ศึกษาถึงผลกระทบและสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ประชากรกลุ่มนี้อพยพเข้ามา จึงทำให้เกิดความกีดกันทำโครงการนี้ เพื่อประโยชน์ต่อบุคคลและ

องค์กรต่างๆ เพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไข ปรับปรุงให้พัฒนาขึ้นไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทราบสาเหตุอันเป็นผลกระทบที่ทำให้ชาวชนบทอพยพเข้าสู่ชุมชนเมือง
2. เพื่อให้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในชุมชนแออัด ในปัจจุบันว่ามีปัญหาอย่างไร มีการขยายตัวของชุมชนอย่างไร รวมทั้งแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อลดปัญหาการหลังไหลของประชากร

ผลการศึกษา

1. ลักษณะทางสังคม ประชากร เศรษฐกิจ และสุขภาพของสิ่งแวดล้อม

อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในชุมชนแออัด คือค้าขาย ส่วนใหญ่เป็นการเก็บของเก่า มีเพียงส่วนน้อยที่ทำการค้าขายแบบเป็นล้าเป็นสัน เช่น ขายของชำ ขายกับข้าว อาจจะเนื่องมาจากเงินลงทุนในการทำกิจการมีไม่มากนัก ส่วนอาชีพที่ทำกันน้อยที่สุดคือรับราชการ เนื่องจากประชากรในชุมชนนี้มักจะเรียนจบชั้น ป.4 เป็นส่วนมาก จุดที่น่าสนใจเกี่ยวกับชุมชนนี้อีกอย่างหนึ่งคือ การว่างงานมีอัตราสูงมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังเป็นภาวะแก่ครอบครัวยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งๆ ที่แต่ละวัน แต่ละครอบครัวก็หาเงินมาประทังชีวิต เลี้ยงปากเลี้ยงท้องแทบไม่เพียงพออยู่แล้ว

รายได้-รายจ่ายของครัวเรือนรวมทั้งภาระหนี้สินด้วย ส่วนมากประชากรมักจะมีความเป็นอยู่ที่เรียกว่าพอกินพอใช้ไปวันๆ หนึ่ง ส่วนเรื่องการมีหนี้สินก็มีบ้าง สาเหตุส่วนใหญ่ของการที่มีหนี้สินมักจะได้แก่ รายได้ไม่พอใช้

ส่วนเรื่องเกี่ยวกับของใช้ภายในครัวเรือนมักจะเป็นพวกยานพาหนะ เพราะมีความสำคัญ

มากขึ้นในด้านการประกอบอาชีพ และในด้านความเป็นอยู่ กล่าวคือ ใช้รถสามล้อกระบะช่วยในการค้าขายเก็บของแก่ผู้ใช้รถเข็นเพื่อซื้อน้ำประปามาบริโภคหรืออื่นๆ ส่วนพดลคมก็มีอยู่ในครอบครองของแต่ละครัวเรือนจำนวนมากเช่นกัน ก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าในชุมชนนั้นแออัด และภูมิอากาศของจังหวัดในแถบภูมิภาคนี้ก็อยู่ในเขตร้อนอยู่แล้ว พดลคมจึงเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญ

ด้านความต้องการของประชากรในชุมชนแห่งนี้ พบว่าประชากรส่วนใหญ่ต้องการที่อยู่เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งองจะกล่าวได้ว่าเขาเหล่านั้นมิได้มีความต้องการอยู่ในสถานที่แห่งนี้ยิ่งเติมอีกเติมอีกนัก แต่เป็นด้วยความจำเป็นต่างหาก

ส่วนเรื่องการสุขภาพภายในชุมชนแห่งนี้ อยู่ในขั้นพอใช้และมีเพียงบางส่วนควรปรับปรุง ซึ่งเรื่องที่น่าจะมีการพิจารณาหาทางแก้ไขเป็นอันดับแรกก็คือปัญหาเกี่ยวกับความสะอาด และความเป็นระเบียบภายในชุมชน เนื่องจากพบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของการกำจัดขยะมูลฝอย และการกำจัดน้ำเสียที่เกิดขึ้นอย่างถูกวิธี อันเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ และเผยแพร่เชื้อโรคได้เป็นอย่างดี สำหรับสภาพบ้านเรือนและบริเวณนั้นก็ มีบ้างที่อยู่ในขั้นพอใช้ แต่โดยทั่วไปควรจะปรับปรุง ครัวเรือนส่วนใหญ่มีส้วมและใช้น้ำประปา แต่บางครัวเรือนถึงแม้จะมีส้วมใช้ แต่ก็ไม่ถูกสุขลักษณะ บางครัวเรือนยังถ่ายอุจจาระในบริเวณใกล้ ๆ กับชุมชนที่อยู่อาศัยซึ่งอาจเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคได้เป็นอย่างดี

สำหรับปัญหาด้านการถูกรบกวนจากสภาพแวดล้อมนั้น พบว่ามักจะเกิดจากประชากรที่อยู่อาศัยในชุมชนนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นการลักทรัพย์

น้ำเสียและกลิ่นรบกวนที่เกิดจากการซักผ้า และน้ำล้างเนื้อสัตว์

2. สุขภาพอนามัย

ประชากรส่วนใหญ่ยังนิยมรับประทานปลาสดดิบอยู่ และมีส่วนน้อยที่ยังรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ เช่น ลาบ ก้อย ทั้งนี้อาจเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีพื้นเพเดิมเป็นชาวอีสาน ซึ่งอาหารเหล่านี้เป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นที่นิยมในหมู่ชาวอีสาน ส่วนผงดุรสะจะเห็นว่ารับประทานกันเกือบทุกครัวเรือน แม้บางคนจะทราบว่าถ้ารับประทานมากอาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ทั้งนี้เนื่องจากมีความคิดว่าถ้าใส่ผงดุรสะในอาหารแล้วจะทำให้ทานอาหารอร่อยขึ้น

สำหรับสุขภาพของคนในชุมชน พบว่าส่วนใหญ่มีสุขภาพค่อนข้างดีอาจมีป่วยบ้าง แต่อาการไม่ร้ายแรง เช่น ปวดหัว ปวดเมื่อย ตัวร้อน เป็นไข้ และเมื่อเกิดการเจ็บป่วยคนส่วนใหญ่นิยมไปใช้บริการที่สถานบริการอนามัยของรัฐ รองลงมาคือ คลินิกเอกชน สังเกตได้ว่าไม่มีคนไปรักษาทางไสยศาสตร์เลย หรืออาจไม่กล้าบอกก็ได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อชุมชนที่ประชากรเหล่านี้อาศัย แต่เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหาเช้ากินค่ำ ประกอบกับยังไม่มีผู้นำภายในชุมชนแห่งนี้ เพื่อที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของประชากรนี้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3. ผลกระทบอันก่อให้เกิดการย้ายถิ่น

ส่วนเรื่องการย้ายถิ่น ได้พบว่าหัวหน้าครัวเรือนมีถิ่นเกิดอยู่ในชนบท เขตจังหวัดขอนแก่นมากกว่าจังหวัดอื่นๆ และผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่ชุมชนแออัดในเมืองขอนแก่น โดยไม่รวมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่มาจากภาคอีสานมาก

กว่าภาคอื่นๆ และอาชีพ ๓ ถิ่นเกิดของหัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม ในที่ดินของตนเอง นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพอื่นๆ อีกบ้าง เช่น รับจ้างทำไร่-ทำนา, รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย เป็นต้น ด้านความเจริญในถิ่นเกิด แม้ว่าสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์จะยังมีไม่ครบ การศึกษาและบริการด้านสุขภาพอนามัยจะยังกระจายไม่ทั่วถึงก็ตามแต่นับได้ว่าประชากรส่วนใหญ่มาจากหมู่บ้านที่ได้มีการพัฒนาและมีถนนหนทางติดต่อกับท้องถิ่นอื่นได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นถนนลูกรังก็ตาม อีกส่วนหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นพบว่ามีการเคลื่อนย้ายถิ่นมากกว่าหนึ่งครั้งก่อนย้ายเข้าสู่ชุมชนแออัดในเมืองทั้งสิ้น 105 ครอบครัว จากทั้งหมดที่สำรวจ 242 ครอบครัว และที่อยู่สุดท้ายก่อนย้ายเข้าสู่ชุมชนแออัด ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองสภาพเส้นทางคมนาคมเจริญมากขึ้นคือ เป็นถนนคอนกรีตเป็นส่วนใหญ่ ด้านสาธารณูปโภคมีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ การศึกษาและการบริการด้านสุขภาพของประชาชนมีมากถึงประมาณร้อยละ 90 และอาชีพของหัวหน้าครอบครัวก็เปลี่ยนแปลงไปจากอาชีพ ๓ ภูมิ-ลำเนาเกิดจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพรับจ้างและค้าขาย

ผู้ย้ายถิ่นทั้งที่ย้ายเข้าสู่ชุมชนแออัดโดยตรงและที่เคยย้ายถิ่นมากกว่าหนึ่งครั้งก่อนย้ายเข้าสู่ชุมชนแออัดแห่งนี้ ส่วนใหญ่มีเหตุผลการย้ายเข้าเพื่อประกอบอาชีพเนื่องจากรายได้ทางด้านเกษตรกรรมไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นในปัจจุบันและยังมีเหตุผลในการย้ายเข้าอื่นๆ อีก โดยในบางส่วนของผู้ย้ายถิ่นเกิดและผู้ที่ย้ายถิ่นมากกว่าหนึ่งครั้งถึงเห็นว่า ในเขตเมืองมีความเจริญ การคมนาคมสะดวก มีคูหาทางการทำมาหากินได้

ง่ายกว่าในชุมชนเดิมที่เคยอยู่ บ้างก็ย้ายตามครอบครัวติดตามบุตรที่เข้ามาศึกษาในชุมชนเมือง มีญาติหรือคนรู้จักชักชวน เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยหรืออาจด้วยเหตุผลด้านสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในถิ่นฐานเดิมไม่เหมาะสม เช่น ฝนไม่ตก ก่อให้เกิดความแห้งแล้งทำการเกษตรกรรมไม่ได้ผล

จากผลกระทบในหลายๆ ด้าน ที่กล่าวมาถือว่าเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวชนบทอพยพเข้าสู่ชุมชนเมืองถึงแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้จะไม่มี ความมั่นคง ในเรื่องที่อยู่อาศัยก็ตาม และการขยายตัวของชุมชนแออัดแห่งนี้ก็มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งพบว่าผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนแออัดนี้มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยอยู่ในช่วง 1-5 ปี เป็นเปอร์เซ็นต์สูงสุด ฉะนั้นนั่นจึงคาดว่าในอนาคตชุมชนแห่งนี้จะต้องมีการขยายตัวมากขึ้นตามความเจริญของเมืองอย่างแน่นอน

กิตติกรรมประกาศ

ในการดำเนินงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากบุคลากรหลายฝ่ายและหลายหน่วยงานด้วยกัน คือคณาจารย์จากภาควิชาวิทยาศาสตร์ชุมชน โดยเฉพาะอาจารย์ณฤมล สีนสุพรรณ, คุณฉวีวรรณ อนุชาติ จากหน่วยส่งเสริมสุขภาพ เทศบาลเมืองจังหวัดขอนแก่น เจ้าหน้าที่โสตทัศนูปกรณ์ งานเวชภัณฑ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดพิมพ์แบบสอบถาม ภาควิชาวิทยาศาสตร์ชุมชน

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณบุคลากร และหน่วยงานดังกล่าวที่ให้ความอนุเคราะห์เสริมสร้างให้งานชิ้นนี้สำเร็จลงได้อย่างเรียบร้อย ในโอกาสนี้ด้วย

บรรณานุกรม

1. โครงการอาสาพัฒนาแหล่งเสื่อมโทรม กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล. สลัม.
 2. โสภณ พรโชคชัย 1020. โรงพิมพ์ฟิลิกส์เซนเตอร์ การพิมพ์ กรุงเทพมหานคร : 2528.
 3. ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์ และคณะ. สลัม ปัญหา และแนวทางแก้ไข. ฐานสารณ์การพิมพ์ กรุงเทพมหานคร : 2525.
 4. สุวิทย์ ตรีกุล หลักการวิจัยและการเสนอผลงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์. บุรพาสาน์ การพิมพ์ : 2521.
 5. วิชิต พิพิชกุล และคณะ โครงการสมุนไพรรักษาการสาธารณสุขมูลฐาน 2529.
-